

BIOLÓGIA és BIOTECHNOLÓGIA

6. rész

Előadó: Ballagi András, c. egyetemi tanár
Richter Gedeon NyRt. - BME

Írásos segédanyag található a:

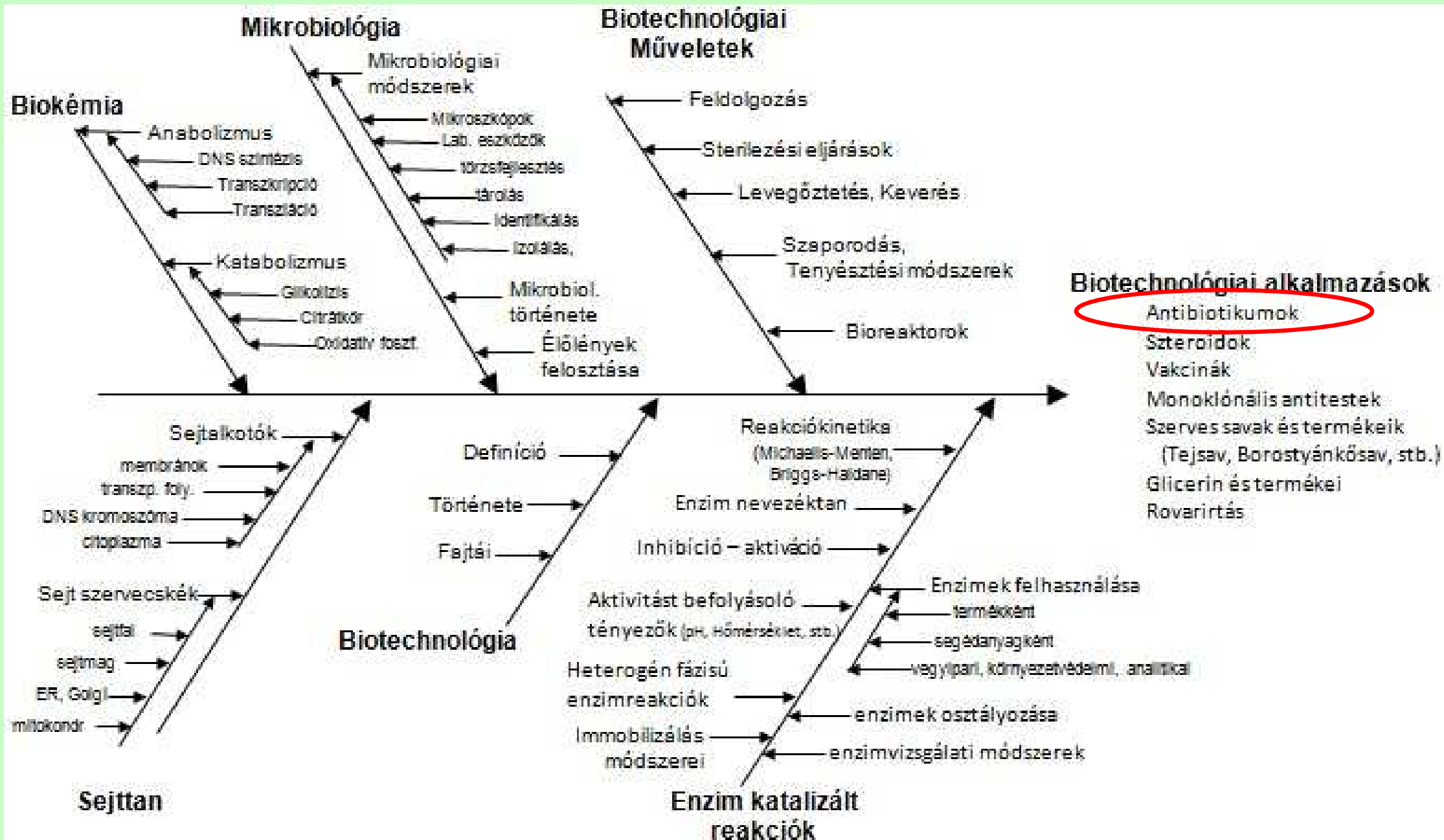
<http://oktatas.ch.bme.hu>

/oktatas /konyvek /mezgaz

/Biol-biotech-vegyész-MSc címen

A tananyag szerkezete:

Antibiotikumok

Az antibiotikumok szelektíven toxikusak. Az eukarióta sejtek alkotóira és molekuláira nem hatnak, így azokat nem befolyásolják.

A prokariótákon sokféle hatás létezik. Egyes antibiotikumok a

a sejtfalat támadják,	a transzkripció enzimeit v. faktorait
a sejt membránt,	a DNS replikáció enzimeit,
a bakteriális riboszómákat,	a bakteriális anyagcsere enzimeket.

Pl. penicillin, ampicillin, amoxycillin, methycillin

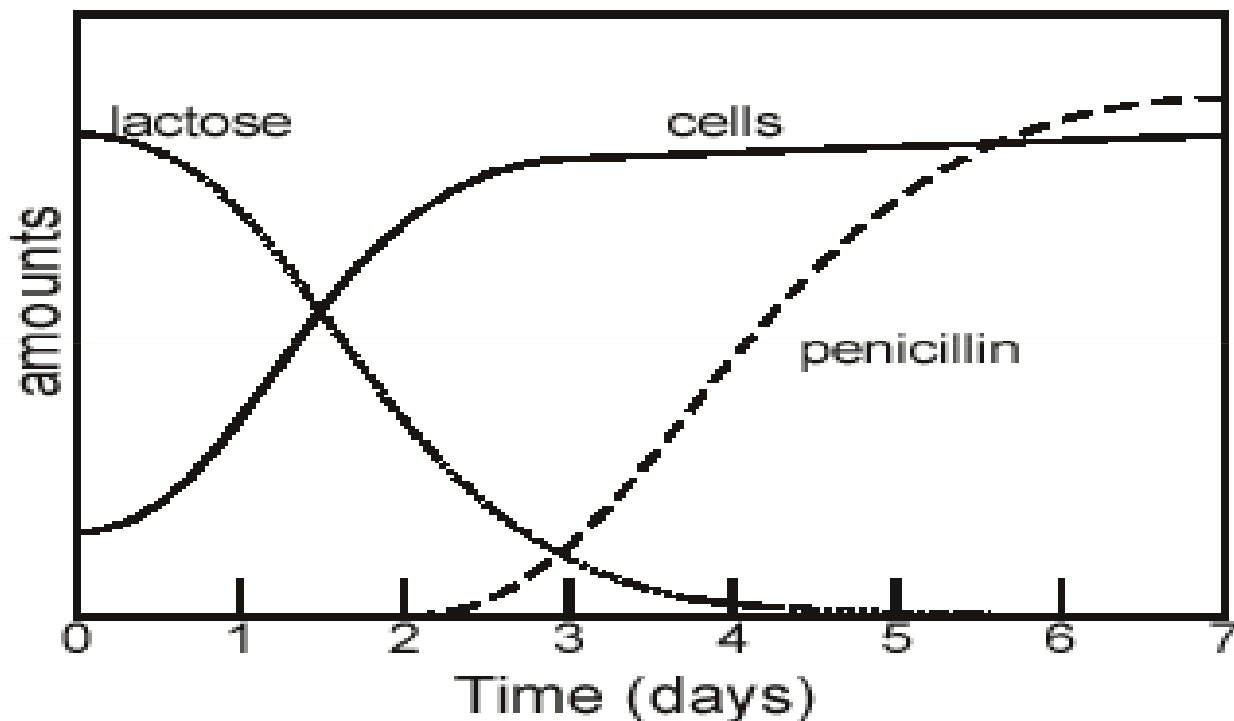
Inhibálja a peptidoglikán sejtfal szintézisét végző enzimet. Ezáltal sejt lízist idéz elő. (*Bacteriocidal*, azaz baktériumölő hatás)

Szűk spektruma van, főleg Gram +-okra hat, Gram – baktériumokon csekély hatás.

Penicillin termelés

A penicillint a *Penicillium chrysogenum* fonalas gomba termeli. A termeléshez laktóz, egyéb cukrok és nitrogénforrás kell.

Akárcsak a többi antibiotikum, ez is szekunder metabolit, vagyis legjobban a stationer fázisban termelődik.

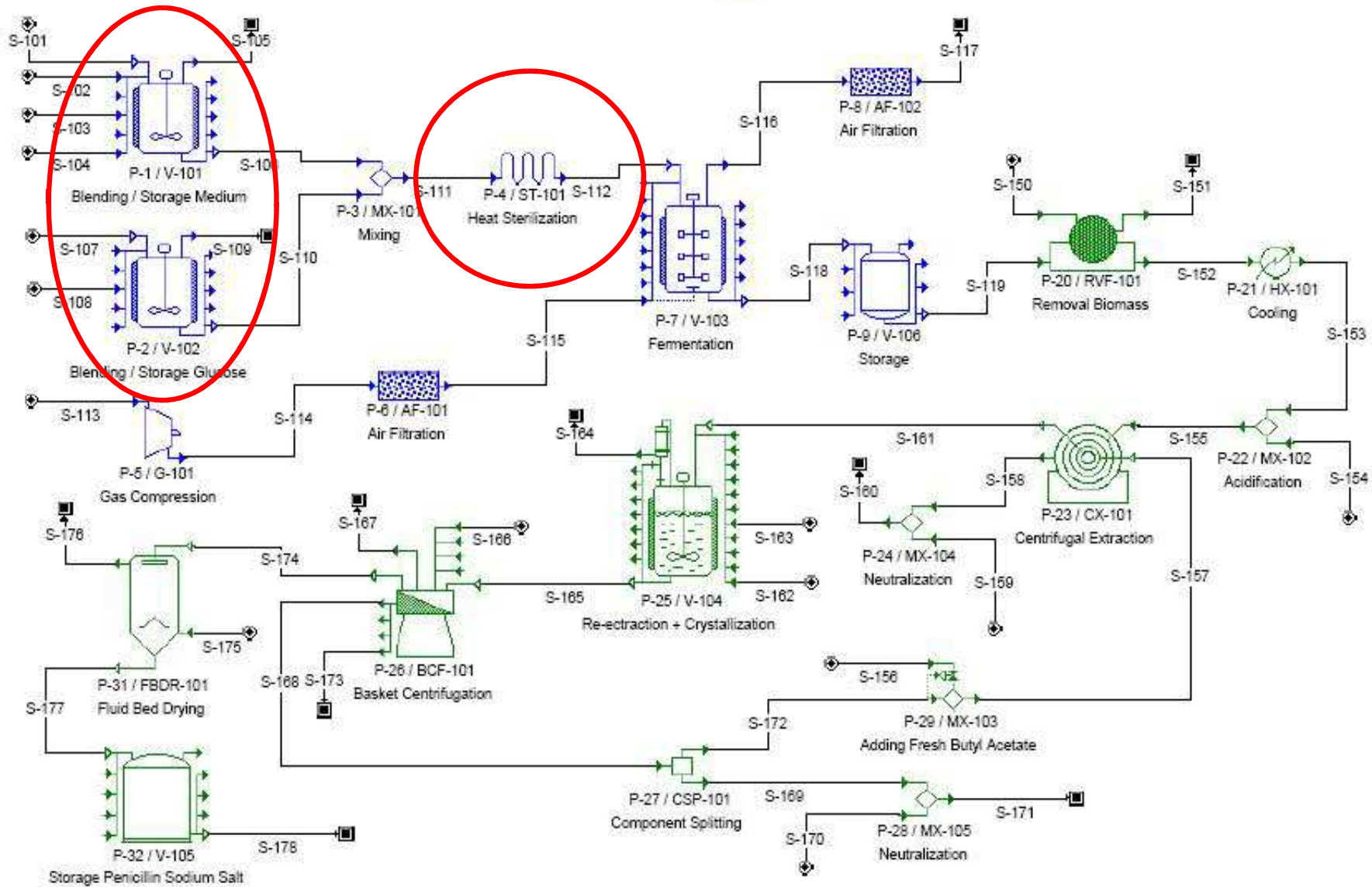
A termelés Kevert Tank Reaktorban (STR fermenter) történik fed-batch eljárás keretében, amely elnyújtja a stationer fázist, növelve a termelés idejét.

A penicillin termelés kezdetben 1 mg/lit. volt, manapság 50 g/lit. is lehet. Törzsfejlesztési módszerekkel további növelés a cél és a COG csökkentése.

A penicillin termelés folyamatábrája

Tápanyagkészítés és sterilizálás

A tápoldat szénforrásként és nitrogénforrásként kukorica lekvárt tartalmaz, valamint tiszta glukózt.

A szervesetlen sók: magnézium szulfát, kálium foszfát, nátrium nitrát és nyomelemek. Ezek esszenciálisak a gomba anyagcseréjéhez.

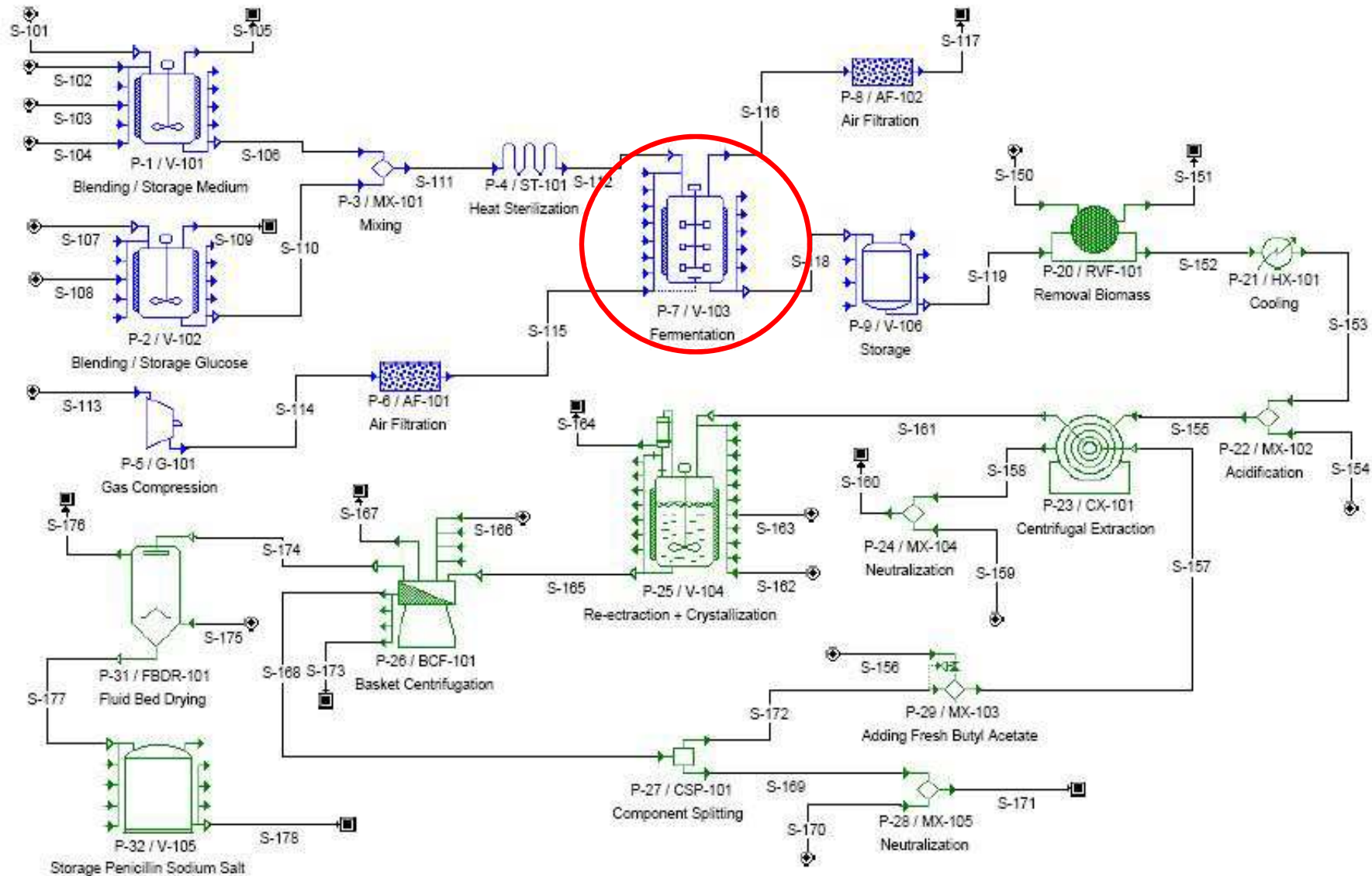

A tápoldatot magas hőmérsékleten és nyomáson sterilezik, pl. 1,2 bar, 121oC. Magas hőmérséklet és rövid idő használatos, hogy az érzékeny komponensek degradációját meg lehessen akadályozni.

A penicillin termelés folyamatábrája

Tenyésztés

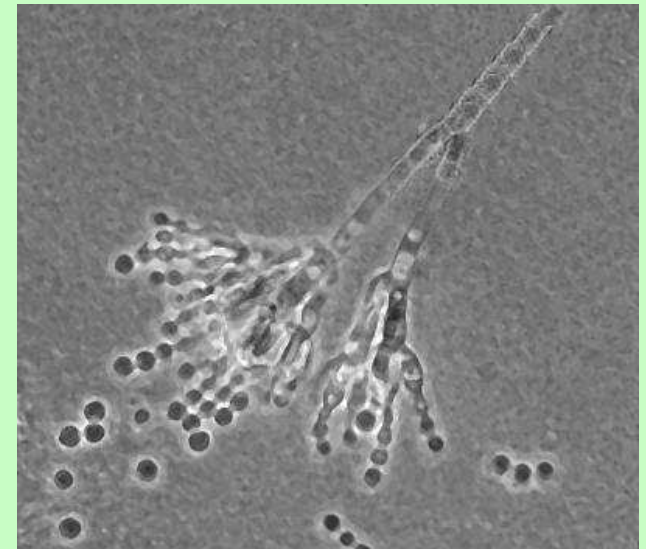
A termelő gomba tenyésztése

A tenyésztés során a glukózt lassan adagolva táplálják be, mert a magas cukorkoncentráció csökkenti a penicillin termelést.

Tipikus tenyésztési paraméterek:

Hőmérséklet 20-24°C, pH 6.0 és 6.5 között.

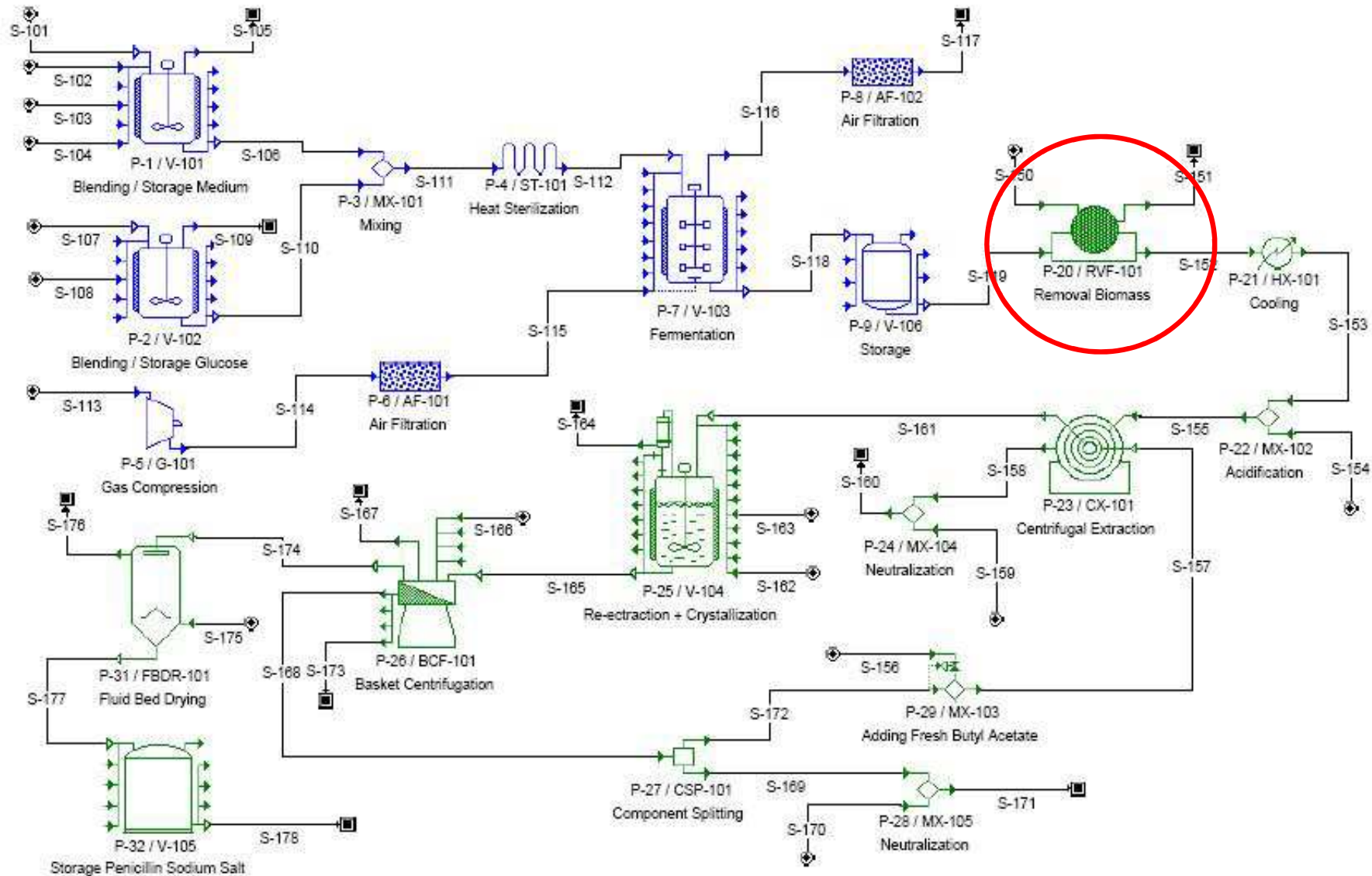
Erős keverés kell a homogén viszonyok eléréséhez.

A penicillin termelés folyamatábrája

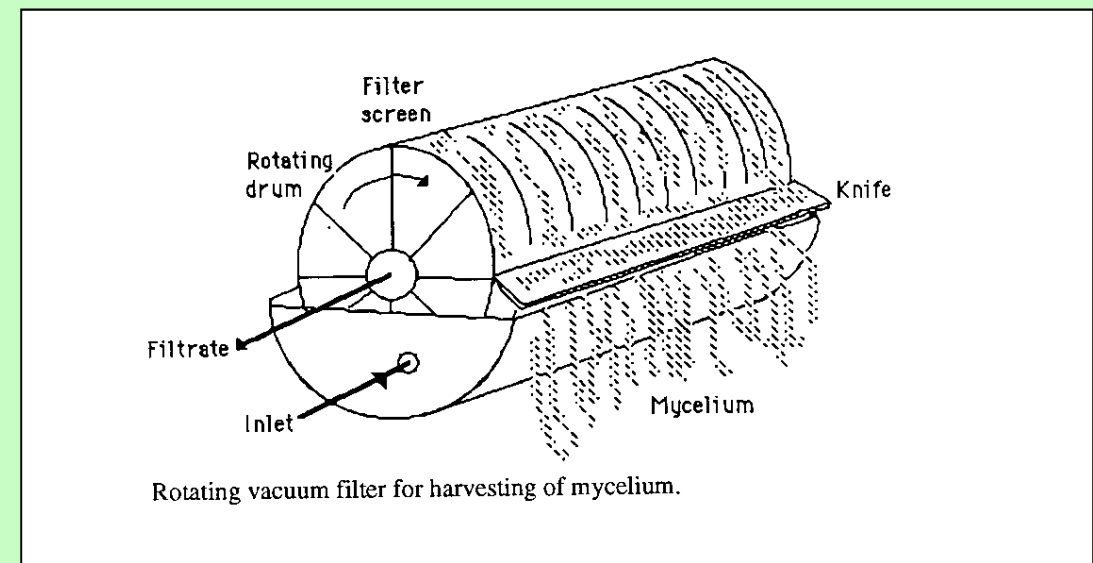
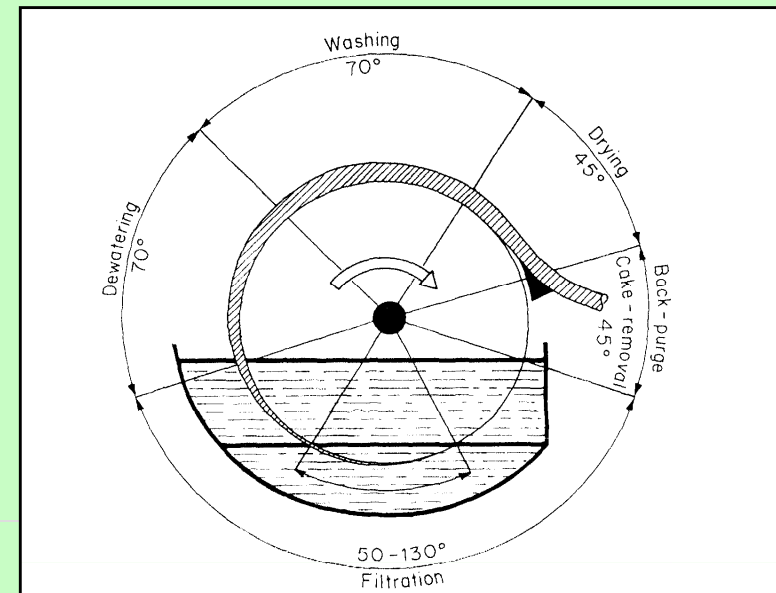
Sejtelválasztás

Sejtelválasztás

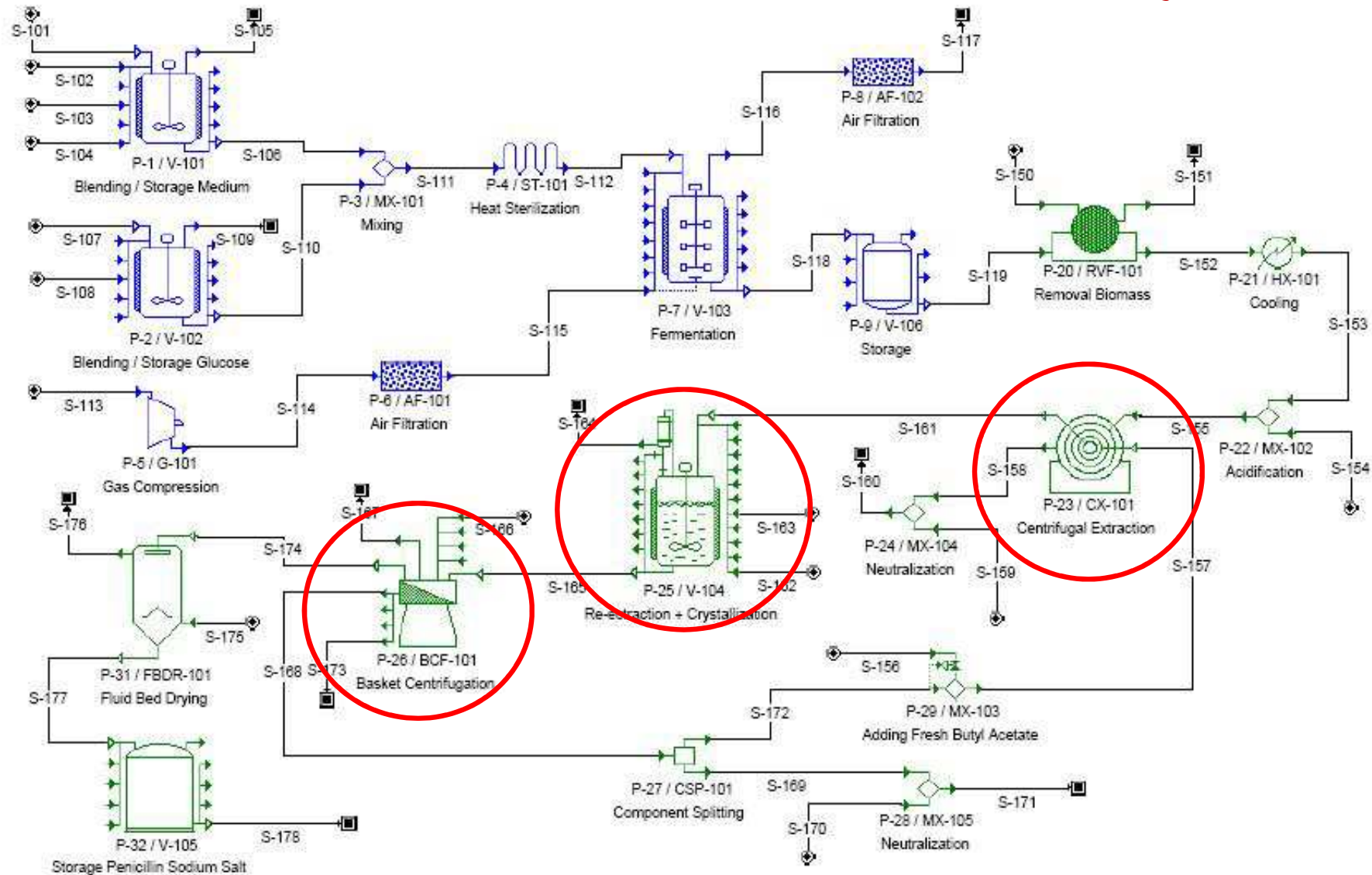
A szűrés elválasztja a gomba micéliumot a felülúszótól, ami a terméket tartalmazza. Forgódobos vákuumszűrőt alkalmaznak folyamatos üzemmódban.

Nem-oxidáló savat pl. foszforsavat alkalmaznak a penicillin aktivitásának megőrzésére. A pH 6 és 6,5 között kell legyen.

A penicillin termelés folyamatábrája

**Extrakció,
kristályosítás**

Penicillin extrakció

A penicillin oldhatóságát amil-acetát v. butil-acetát adagolással növelik. Majd extrahálják kloroformmal, végül éterrel.

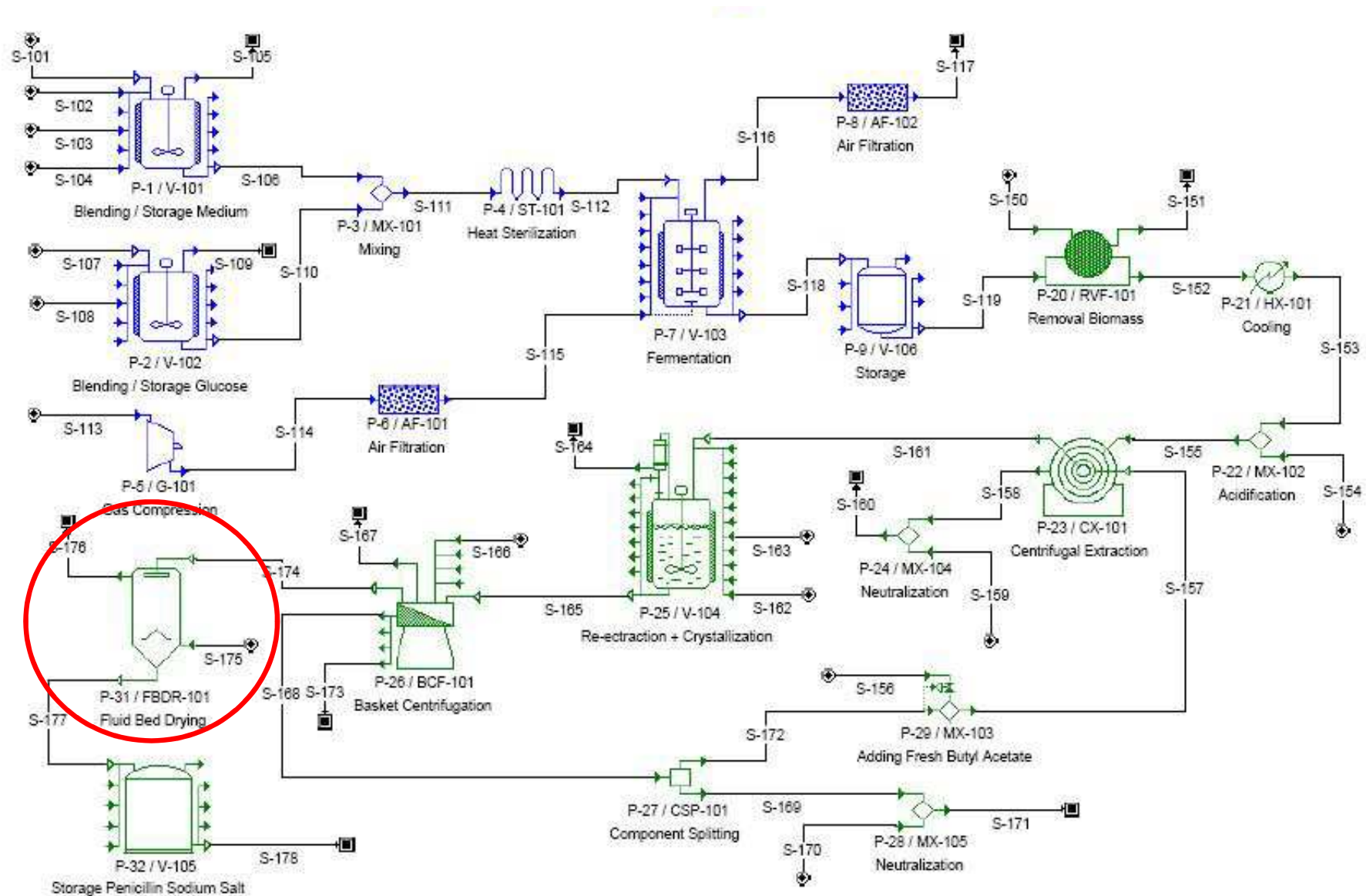
A szennyeződések rendre a másik fázisban maradnak. A tiszta penicillin már nagyon nagy koncentrációban van az éterben, így nátriumbikarbonát adagolás után kikristályosítható nátrium só formájában.

A szilárd fázis eltávolítása kosaras centrifugában történik.

A penicillin termelés folyamatábrája

Szárítás

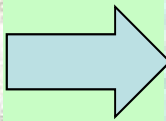

Penicillin szárítás

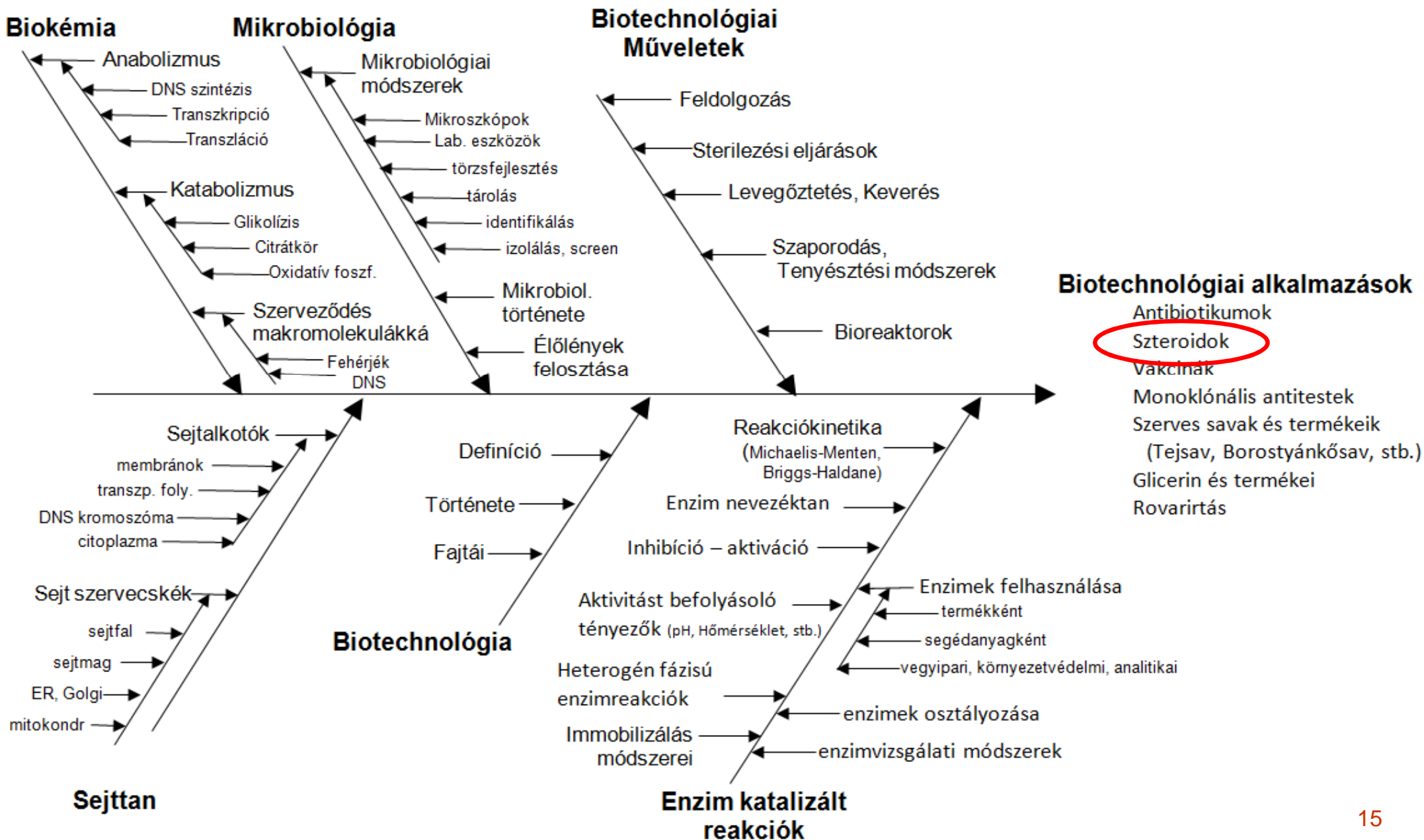
Eltávolítja a maradék nedvességet a jobb eltarthatóság érdekében.

A fluidágyas szárítóban forró gázt áramoltatnak a vákuum készülék aljától, ahol a penicillin por található.

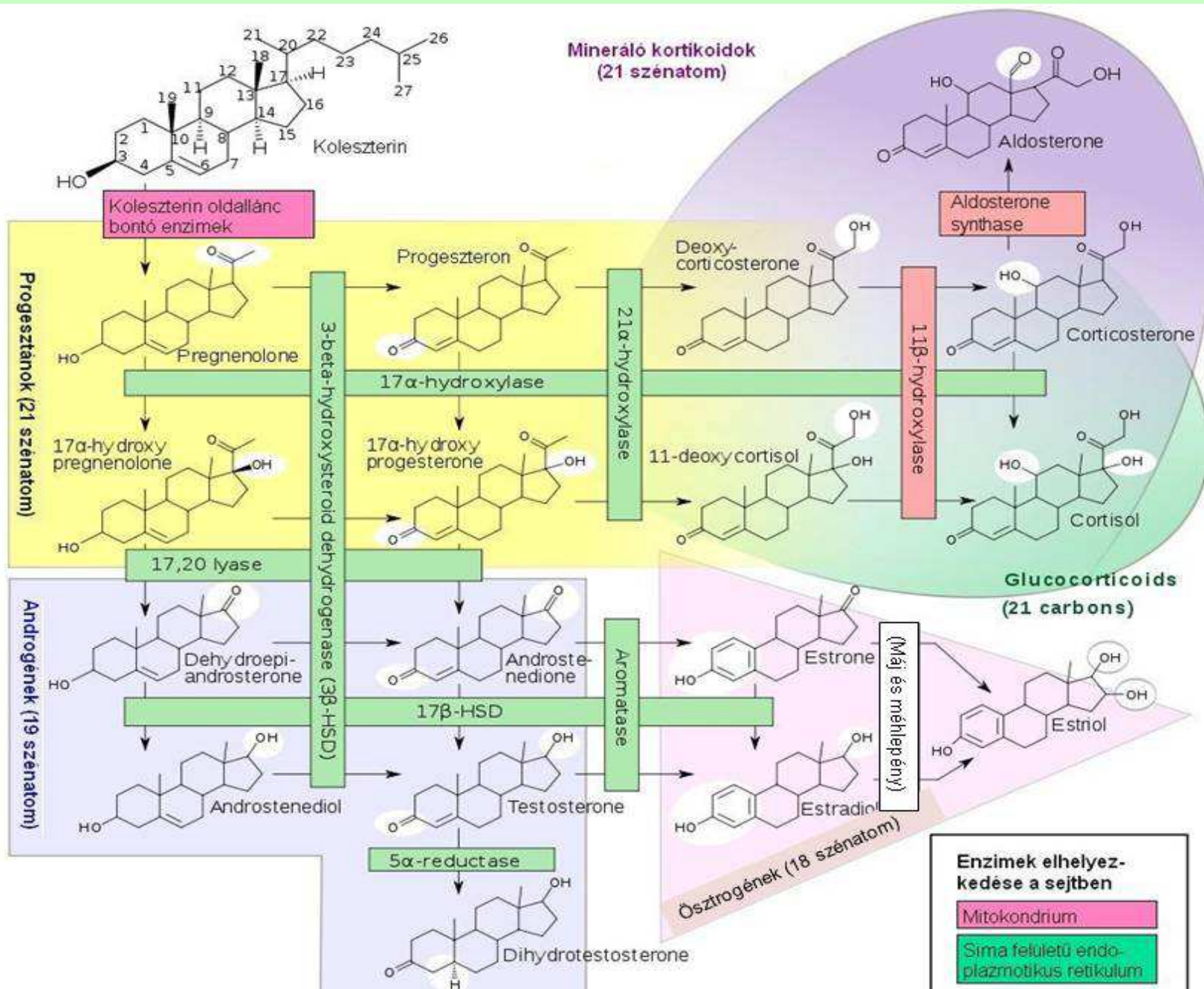
A nedvesség távozik és egy sokkal szárazabb állapot jön létre.

Itt járunk:

Szteroidok „családfája” az emberi szervezetben

Szteroid konverziók

A szteránvázas vegyületek előállítása soklépéses, hosszadalmas folyamat.

Egy-egy lépésben csak egy kis szerkezeti részt változtatnak meg, (sztereo)szelektív átalakításokra van szükség

Érdemes megpróbálni enzimesen. Az iparban kémiai és biológiai lépések váltogatják egymást.

nyugvó sejtömeg
előállítása

enzimtermelés

konverzió

→ induktor hozzáadása
(szteroid v. analóg bevitele
molekula)

→ szubsztrát → termék

Minden konverziós lépéshez külön törzset kell keresni

A szükséges enzimeket nem izolálják, hanem nyugvósejtes tenyészetben használják.

Technológiai lépések I.

1. Oltás

2. Sejtszaporítás a törzs igényeinek megfelelő tápoldaton.

3. A sejtek elszaporodása és a táptalaj részleges kimerülése után a konverzióhoz szükséges enzimet indukálják - induktor anyagot adagolnak: pl. szteroid szubsztrát, naftol származék.

Az indukció hatékonyságát enzimaktivitás méréssel lehet ellenőrizni. 10-24 óra

Technológiai lépések II.

4. A szteroid szubsztrát adagolása

Komoly problémát jelent, hogy a szteroidok rosszul oldódnak vízben, ezért azokat különböző technikákkal viszik be a fermentlébe:

A szubsztrátot felveszik oldószerben (pl.: etanol, mert az nem károsítja a tenyészetet), és lassan a fermentorba engedik. A szteroid kikristályosodik a vizes fázisban

vagy:

Olajokkal, tenzidekkel és detergenssekkel megolvasztják a szteroidot (sterilezik), és az olvadt anyag apró cseppekre diszpergálható (emulzió képzés). Lehűtve az apró cseppekből apró szemcsék/kristályok lesznek, nagy fajlagos felülettel.

vagy:

A ciklodextrinek alkalmasak apoláris jellegű molekulák befogadására, így a szteroidokkal is zárványvegyületet képeznek (reverzibilis folyamat). A szabad és kötött molekulák kémiai egyensúlyban vannak.

Technológiai lépések III.

A mikroba az oldatból felveszi a szubsztrátot, átalakítja, és leadja a terméket. A termék is rosszul oldódó szteroid, koncentrációja gyorsan eléri az oldhatósági határt, és ez is kikristályosodik a fermentléből.

- Kristályfermentáció

5. Feldolgozás

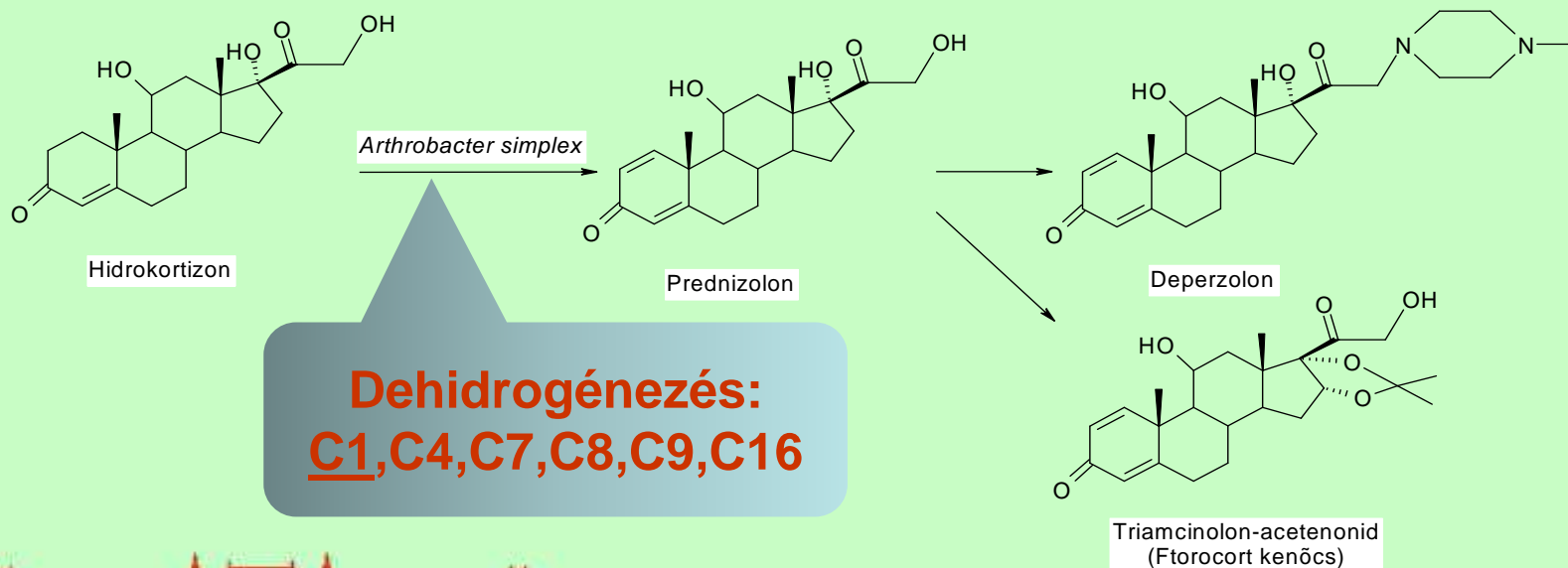
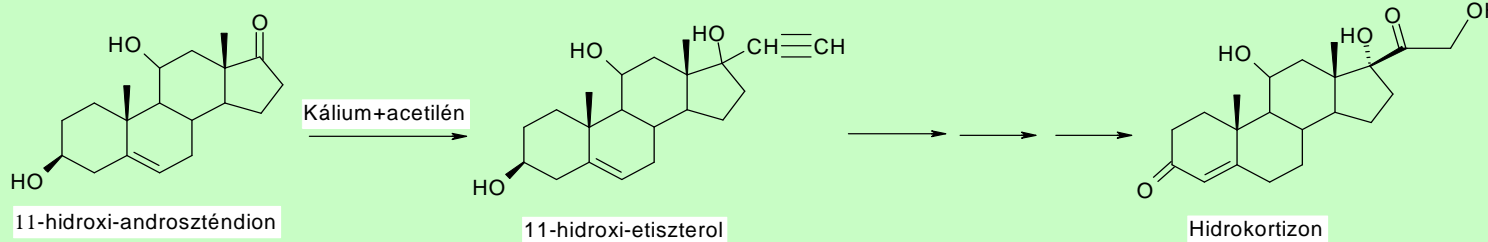
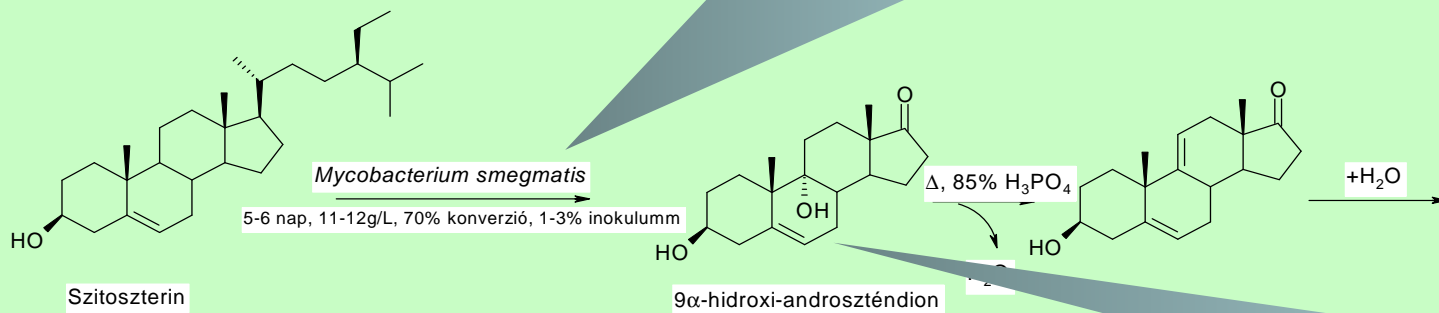
A szteroid egy része oldott, a másik része szilárd fázisban van, ilyenkor rendszerint teljes/totál extrakciót végeznek erősen apoláris oldószerrel (pl. diklór-metán), amely minden apoláris anyagot kiold.

Az oldószer lehajtása után vegyes anyag marad vissza (pl. maradék szubsztrát, termék és melléktermékek együtt).

A következő lépésben olyan oldószert alkalmaznak, mely szelektíven old ki egy komponenst = ez a szelektív-, vagy differenciál-extrakció.

C-forrás: glicerín
E-forrás: oldallánc

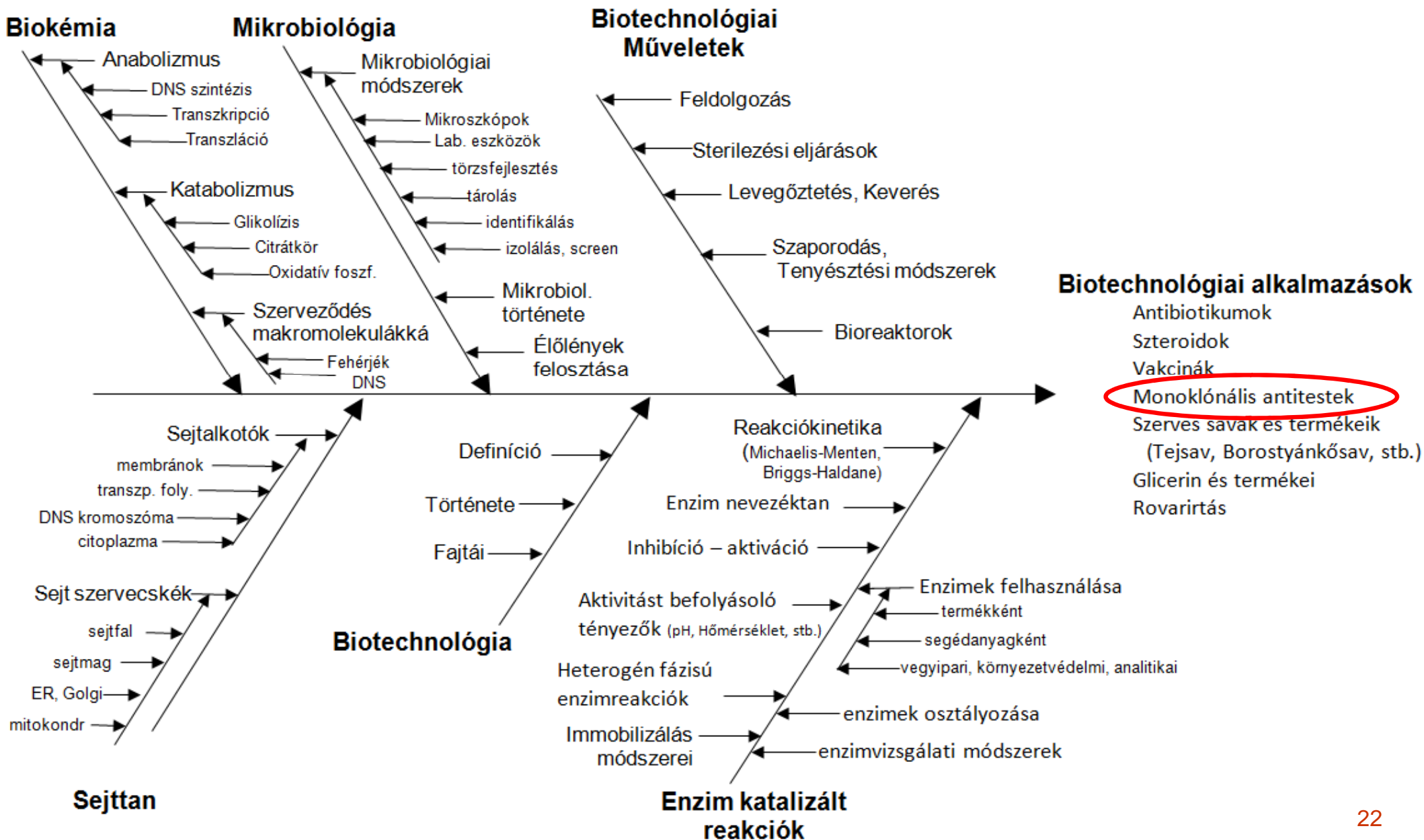

Dehidrogénezés:
C1,C4,C7,C8,C9,C16

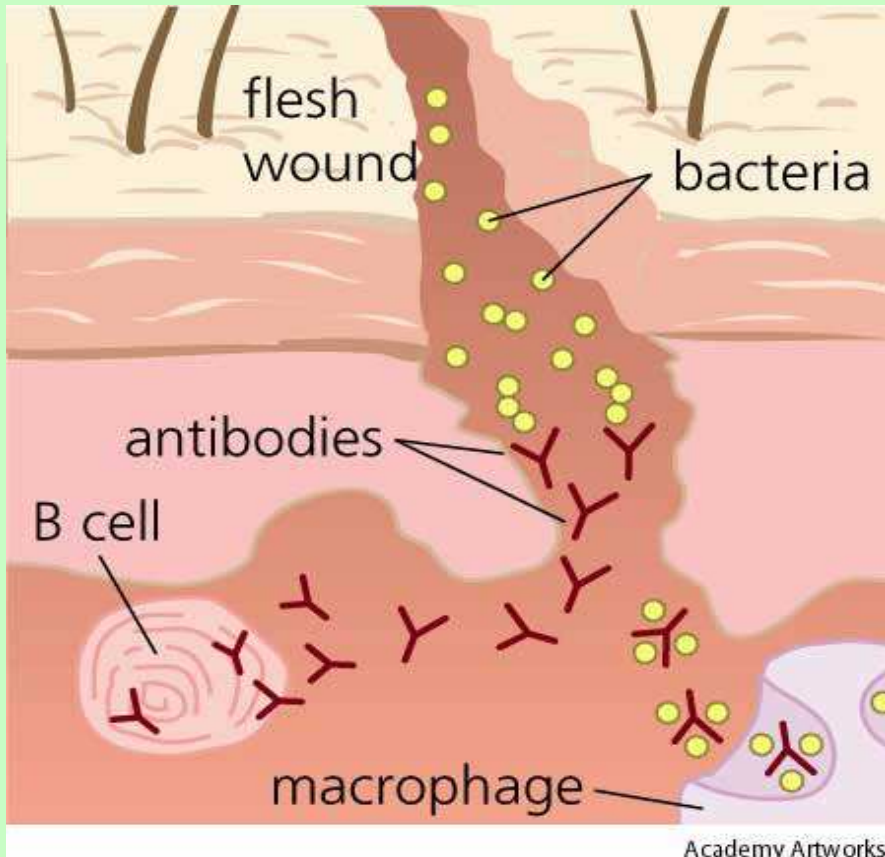
Kinyerés:
1)teljes extr (CH₂Cl₂)
2)szel.extr. (diizopropil-éter)

Itt járunk:

Az antitestek fiziológias szerepe

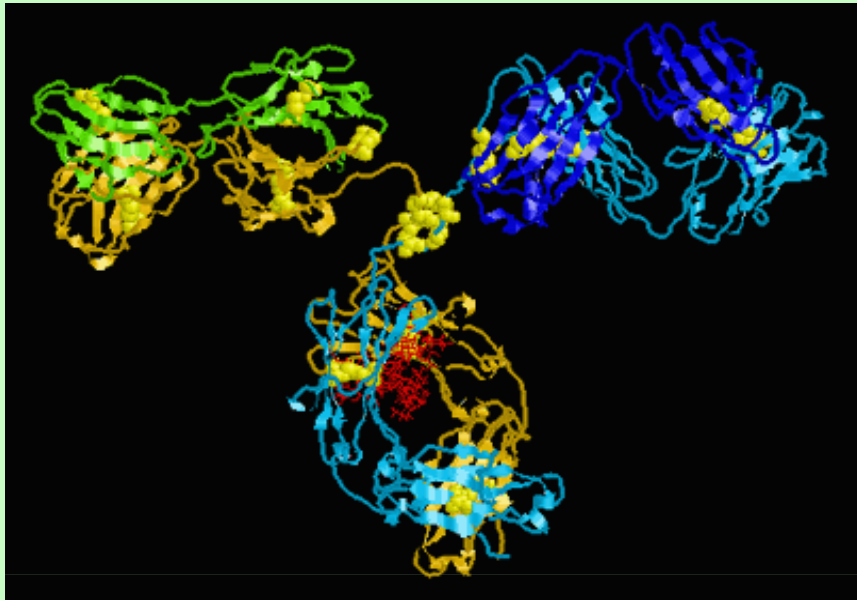
Y alakú fehérje, amely a B limfociták felületén keletkezik és így kerül a vérbe. Magát a folyamatot az antigén (vírus, baktérium, rákos sejt, idegen test, parazita) megjelenése határozza meg.

Az antitestek nagyon specifikusak!

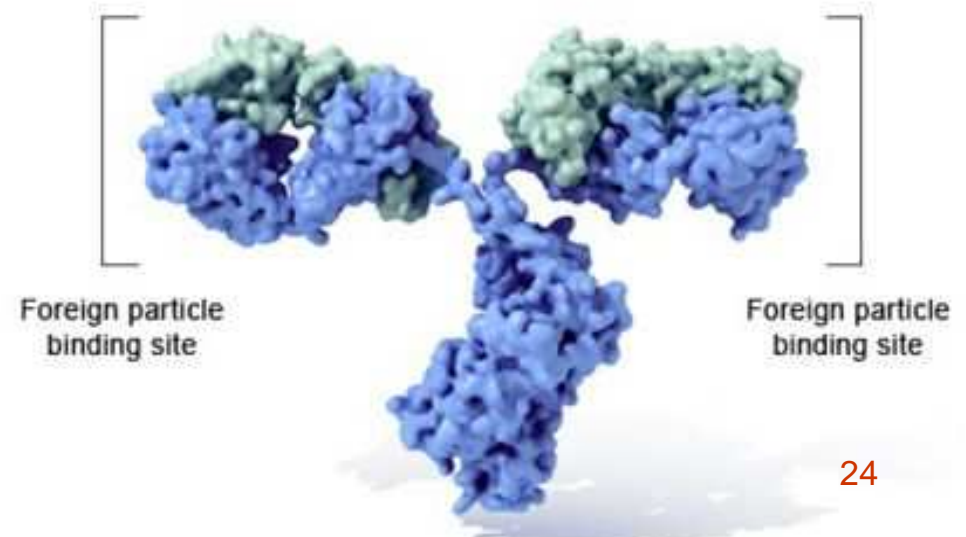
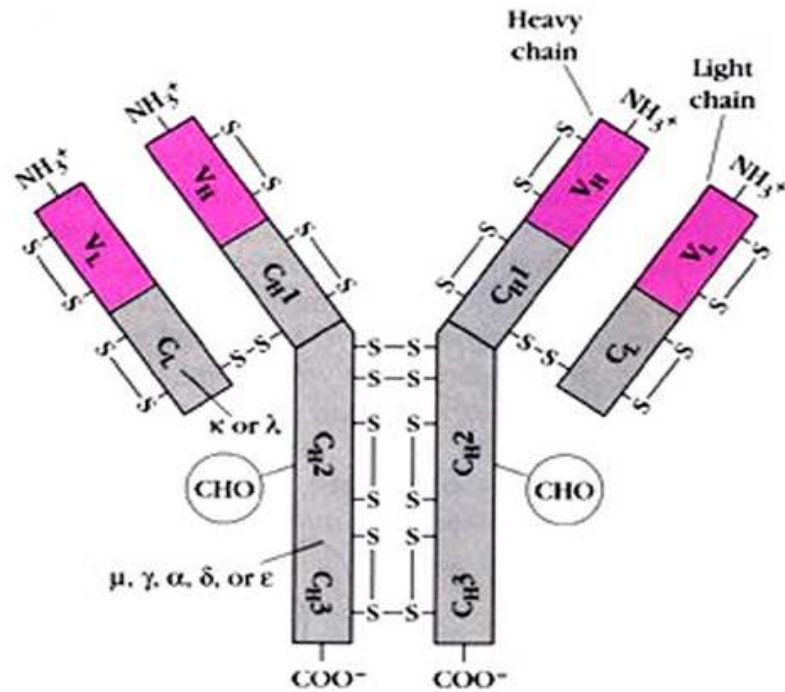
Amikor pl. egy baktérium bekerül a sebbe, a B limfociták kieresztik az antitesteket, amelyek hatástalanítják a baktériumokat és bejuttatják őket a faló sejtekbe.

Az antitestek szerkezete

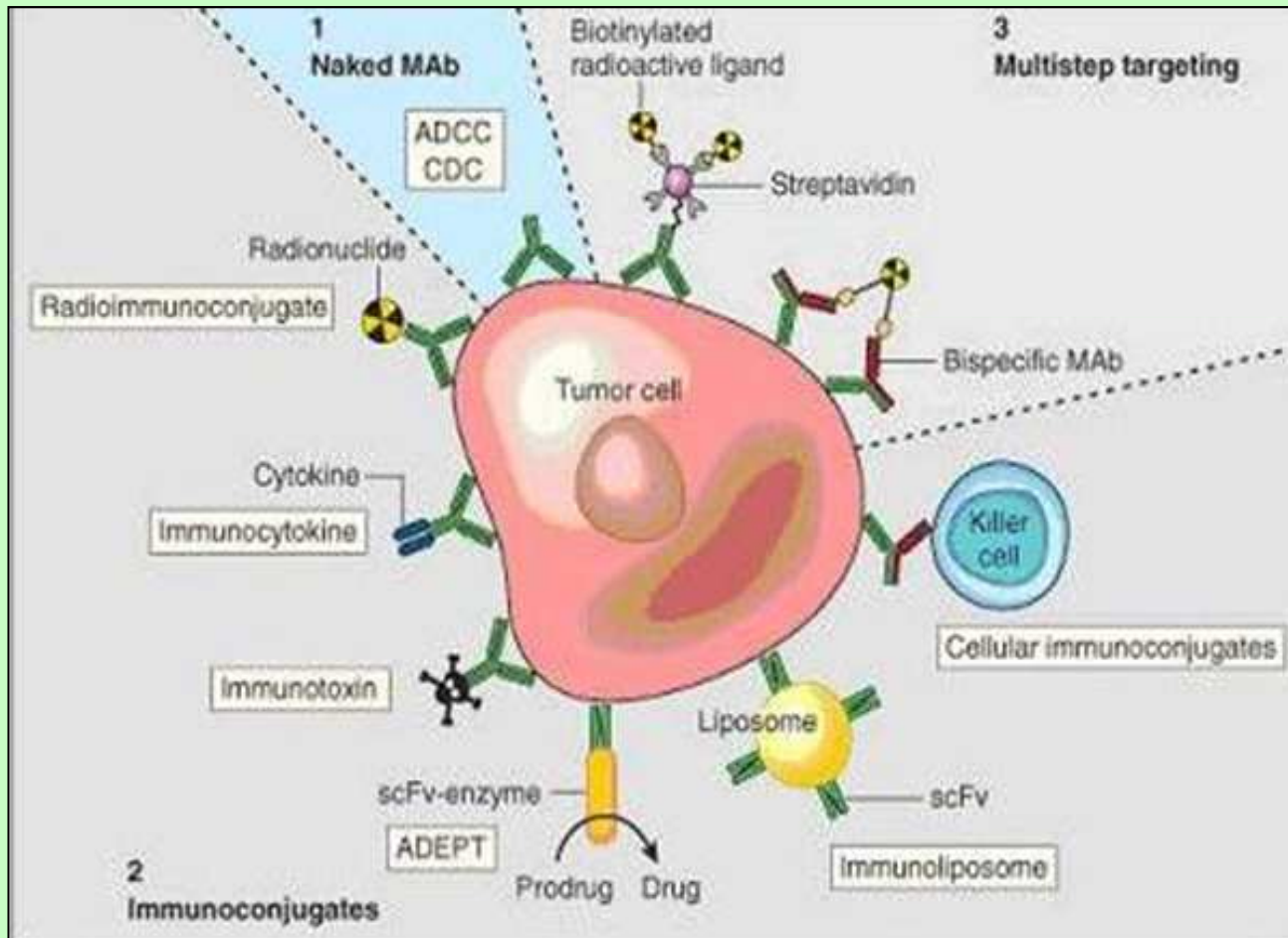
Immunoglobulin G (IgG)

Mesterségesen előállított antitestek a tumor terápiában

A mesterségesen előállított antitestek un. monoklonálisok (Mab) mert egy sejtvonal termeli őket és ezért egyformák.

1. Közvetlen Mab hatás
pl: Antitest függő, sejt mediált citotoxicitás

2. Immun konjugátumok
pl: Antitest irányított enzim prodrug terápia

3. Több lépéses célzás

Érvek a Mab-al való kezelésekkel kapcsolatban

Ellene

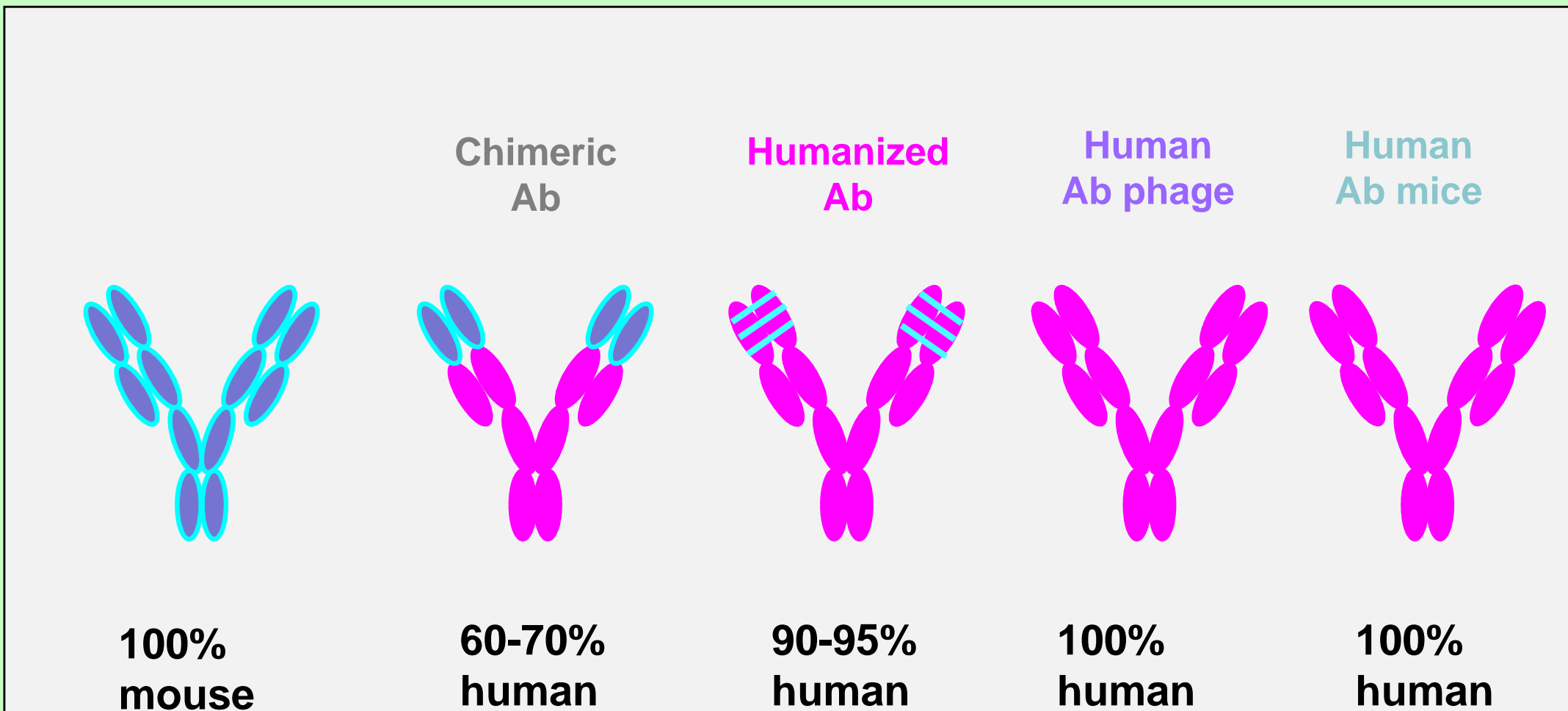
- Szájon át nem adható
- Magas szükséges dózis
- Immunogenicitás
- Gyenge behatolás szilárd tumorokba
- Lehetséges keresztreakciók más szövetekkel
- COG
- Lehetséges vírus fertőzés
- Nehézségek a nagyléptékű termelésben

Mellete

- Biztonságosság
- Magas szelektivitás
- Erős hatás
- A lehetséges célmolekulák széles választéka

A Mab-ok történeti fejlődése

Monoklonális antitestek elnevezésének rendszere

Előtag	cél	forrás	utótag
<i>varies</i>	-o(s)- bone	-u- human	-mab
	-vi(r)- viral	-o- mouse	
	-ba(c)- bacterial	-a- rat	
	-li(m)- immune	-e- hamster	
	-le(s)- infectious lesions	-i- primate	
	-ci(r)- cardiovascular	-xi- chimeric	
	-mu(l)- musculoskeletal	-zu- humanized	
	-ki(n)- interleukin as target	-axo- rat/murine hybrid	
	-co(l)- colonic tumor		
	-me(l)- melanoma		
	-ma(r)- mammary tumor		
	-go(t)- testicular tumor		
	-go(v)- ovarian tumor		
	-pr(o)- prostate tumor		
	-tu(m)- miscellaneous tumor		
	-neu(r)- nervous system		
	-tox(a)- toxin as target		
	-fu(ng)- fungal		

Abciximab egy gyakran használt gyógyszer a vérlemezkék összetapadásának megakadályozására.

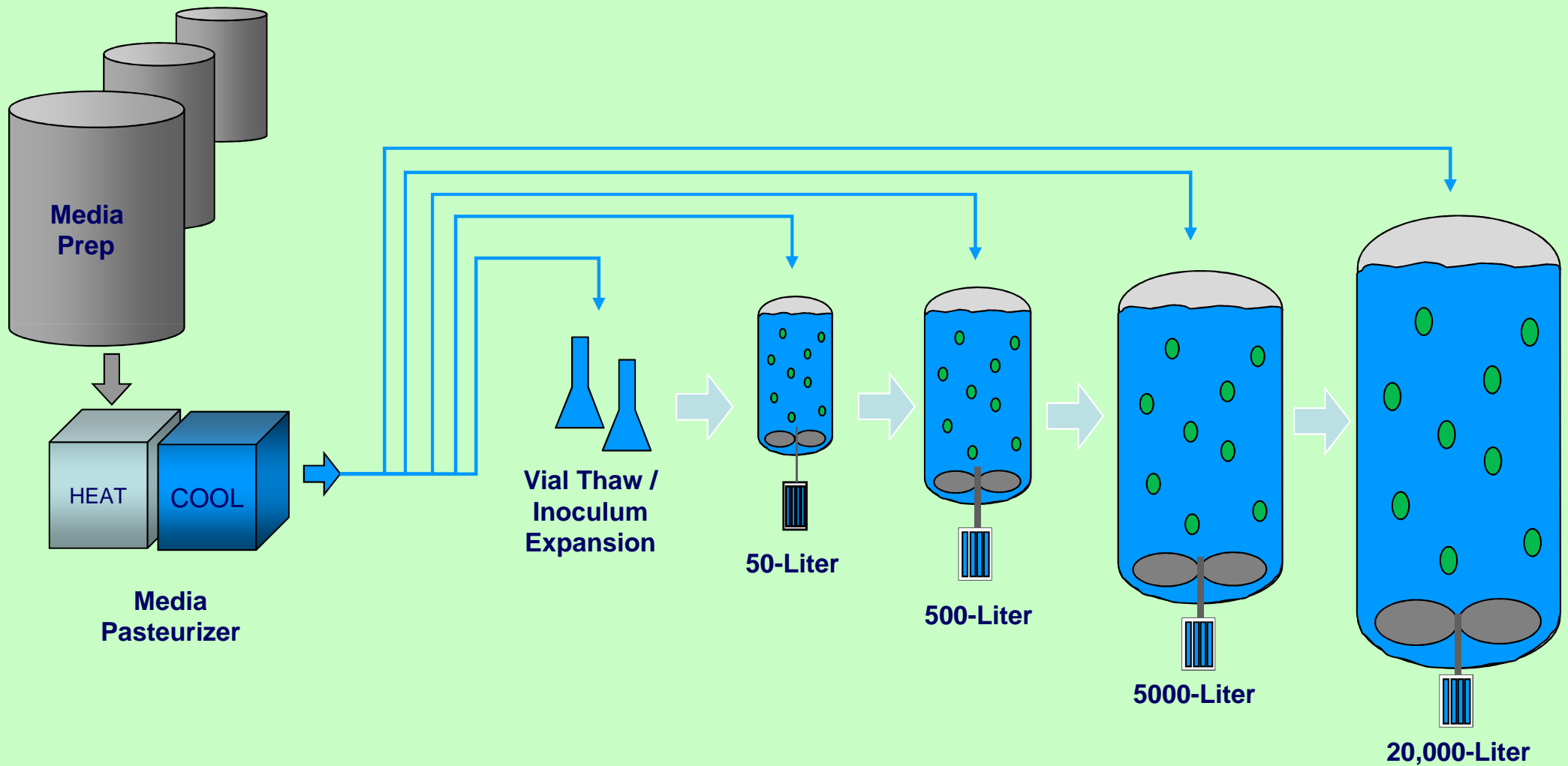
A szó szétszedhető:

ab- + -ci- + -xi- + -mab.

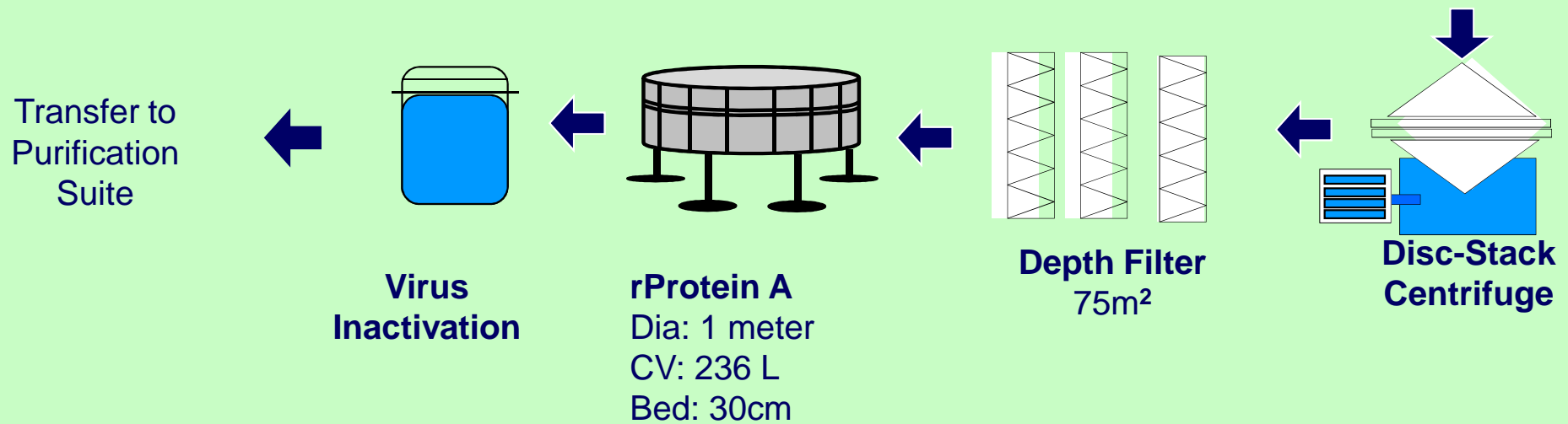
Vagyis: egy kiméra monoklonális antitest, amelyet valamilyen szív és érrendszeri betegség kezelésében használnak.

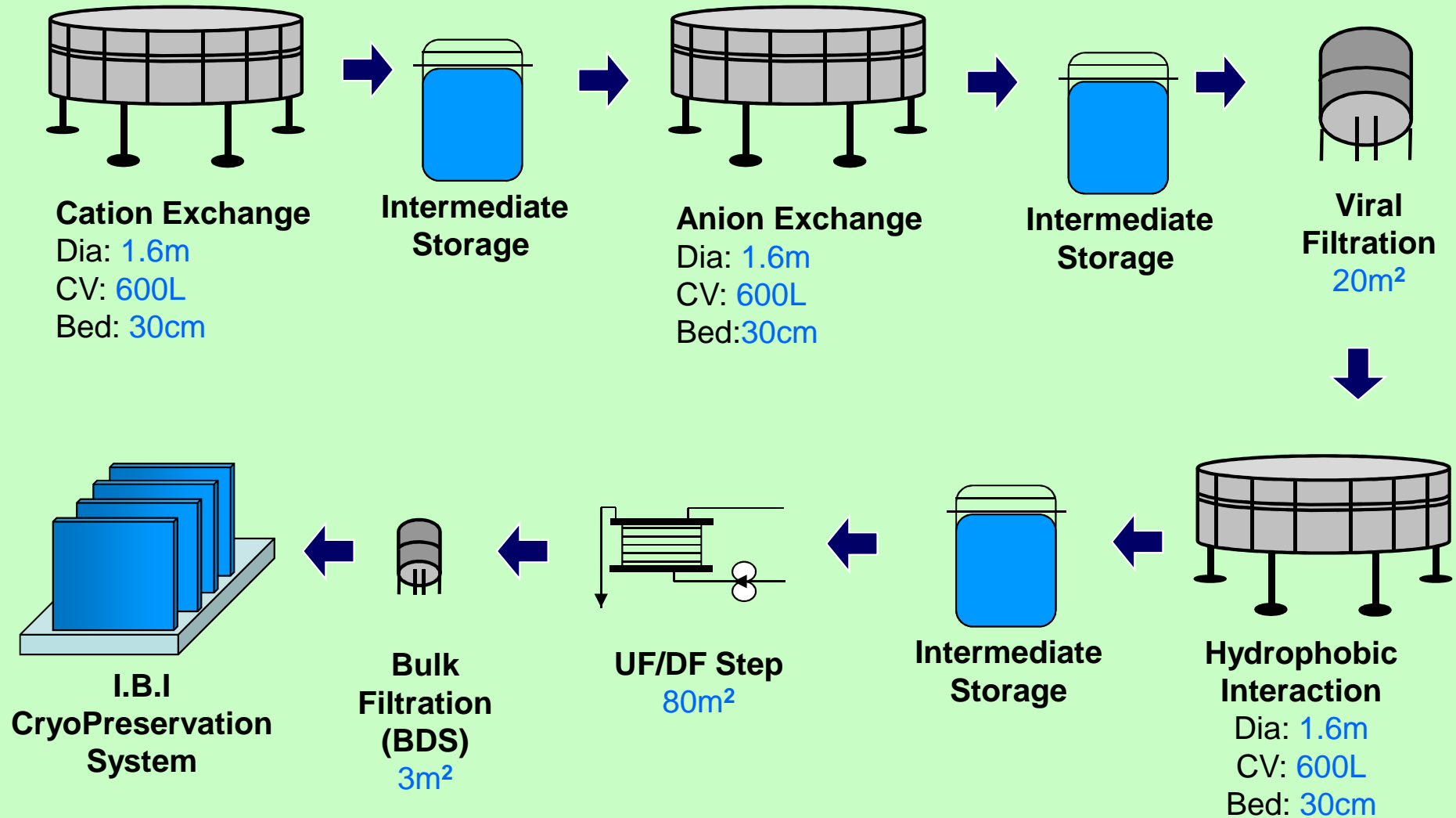
Monoklonális antitestek termelése - upstream

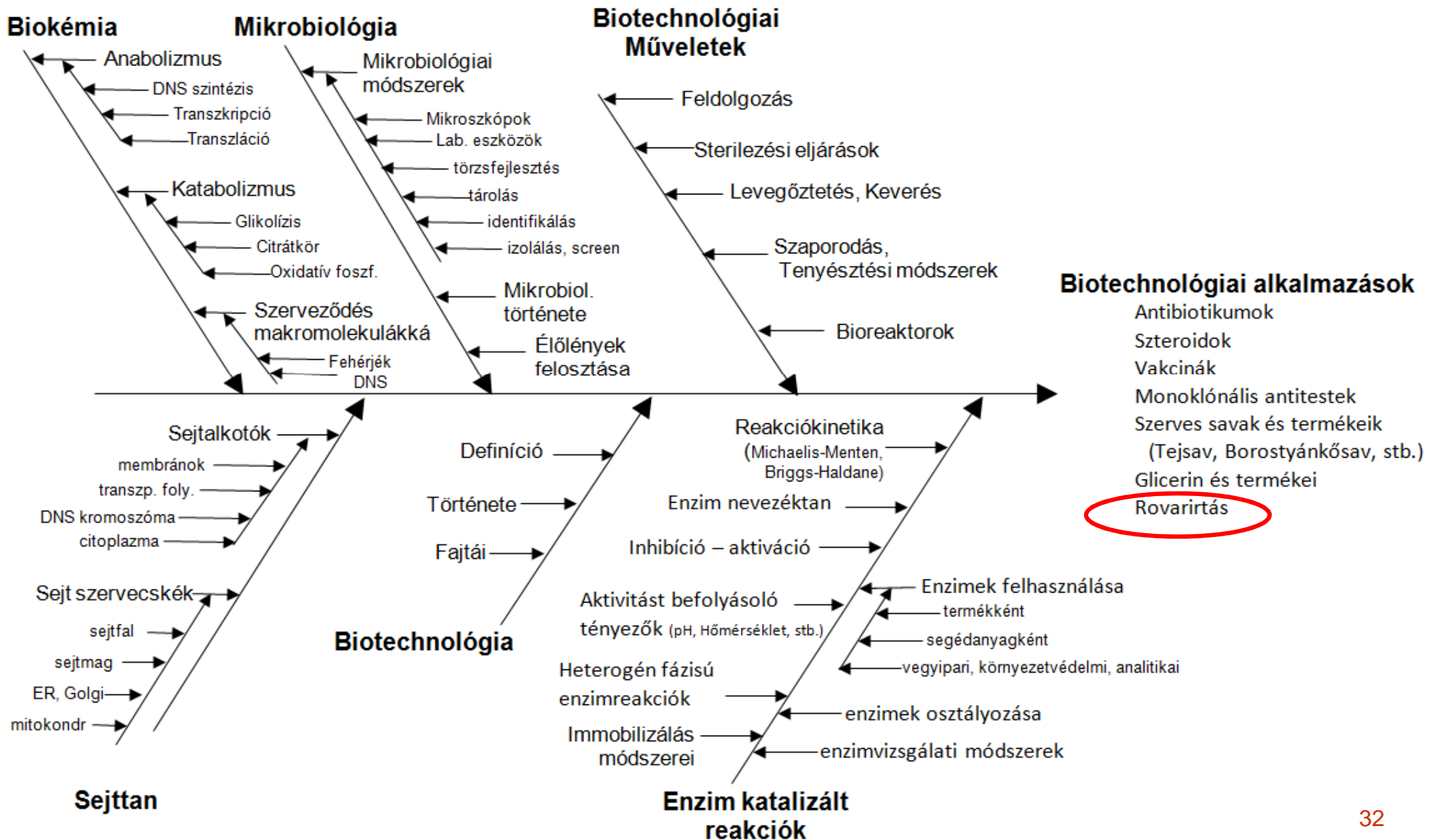
Monoklonális antitestek termelése - downstream

Monoklonális antitestek termelése – downstream (folyt.)

Itt járunk:

Biológiai rovarirtás – Inszekticid termelés

Bacillus thuringiensis: Spórázik és...

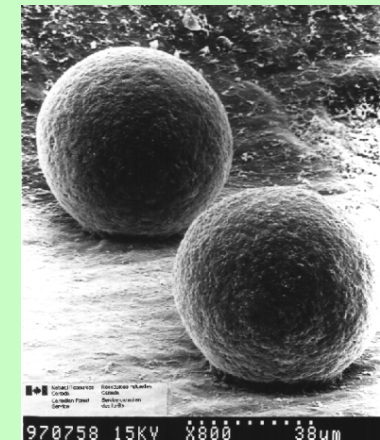
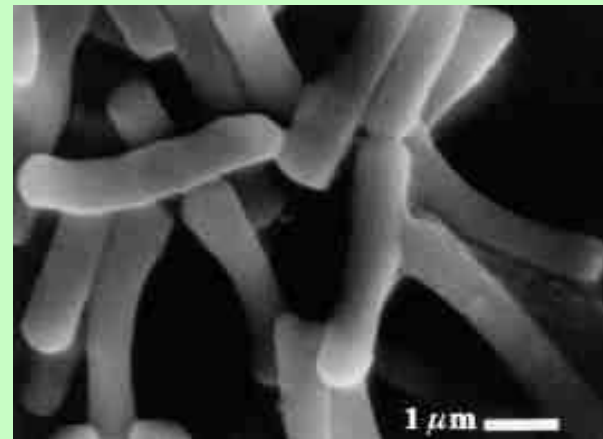
Felfedezése:

1901 Ishiwata Shigetane

Izolálása, leírása:

1911 Ernst Berliner

Termelésbe állítása 1958

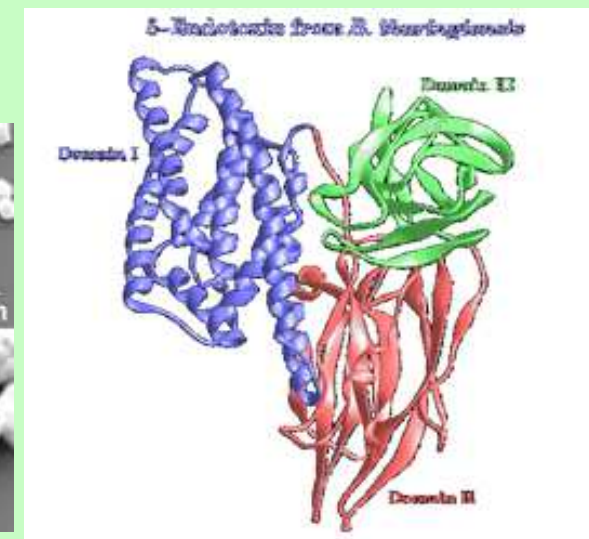
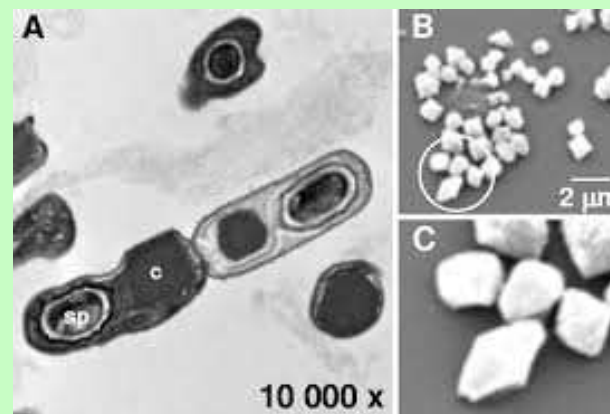

Spórázáskor kristályos

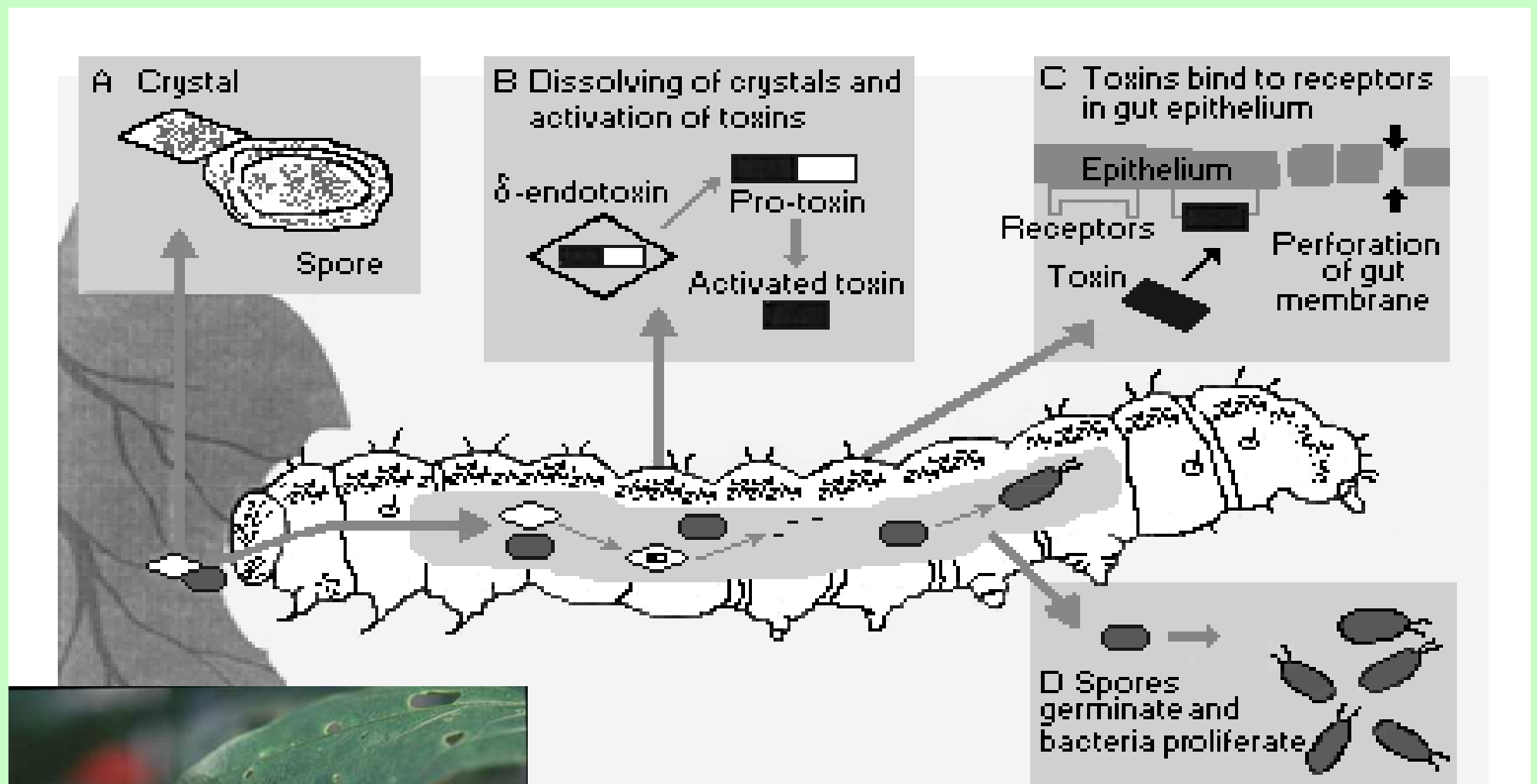
δ-endotoxint termel

(Ez a Cry protein, amelyet a cry gén kódol, plazmidon helyezkedik el.)

... Endotoxint termel

Hatásmechanizmus – *B. thuringiensis*

A mérgező hatás mechanizmusa *B. thuringiensis*nél

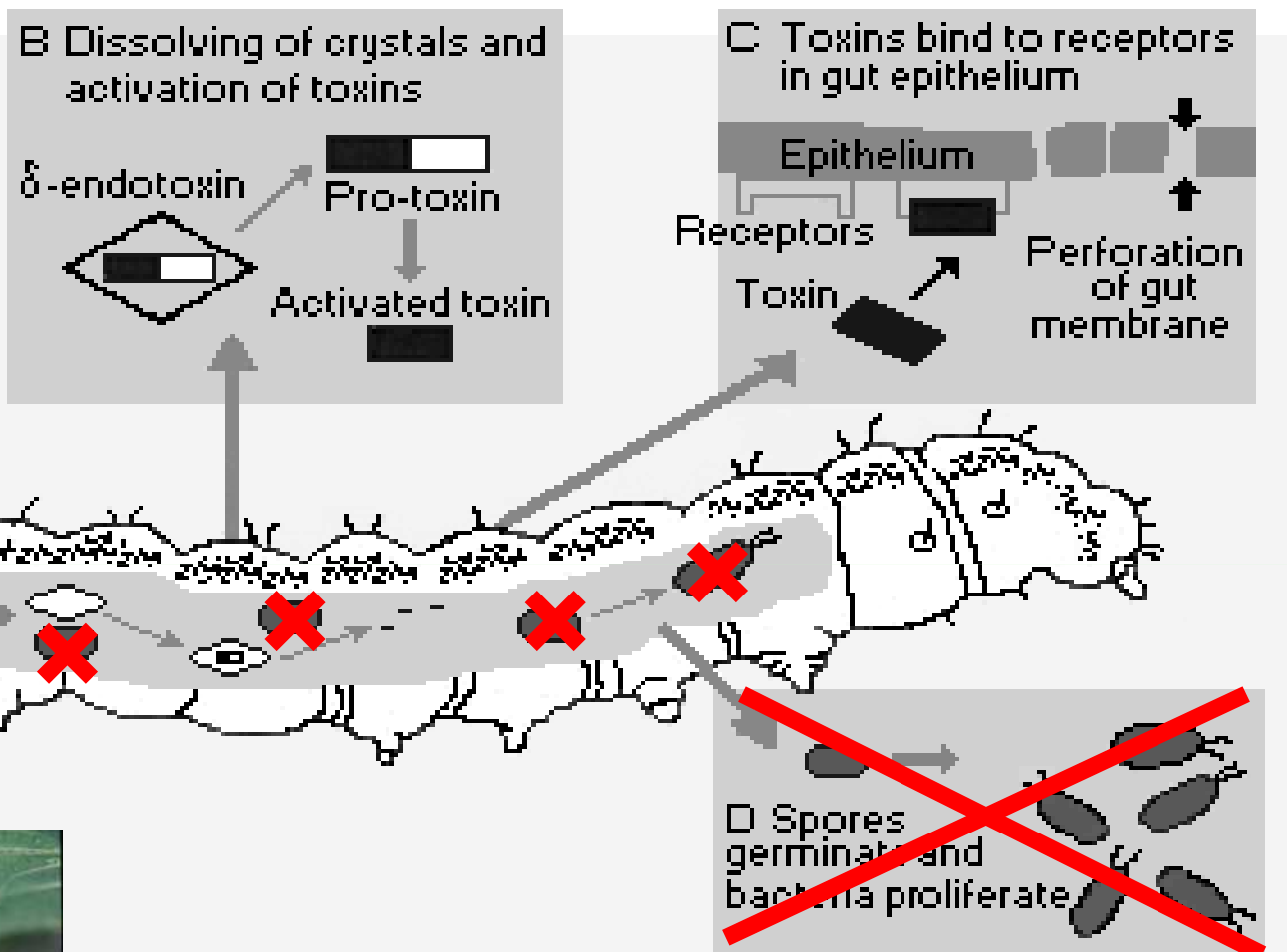
Hatásmechanizmus – GMO növény

Bt corn

Bt Cotton

Mechanism of toxicity of Bt

Hatásosság

1. Bacillus thuringiensis kurstaki.
A BT kurstaki törzs csak a lepkéhernyók ellen hatékony toxinokat állít elő. A legnagyobb hatékonysággal (90% fölött) a lombfogyasztó szövőlepke hernyók (pl. gyapjaslepke, amerikai fehér medvelepke, káposztalepke hernyó) ellen működik.

2. Bacillus thuringiensis tenebrionis.
A BT tenebrionis toxinok csak a levélbogarak, és ormányosbogarak lárváira hatnak. (burgonyabogár, szőlő levélsodró stb.)

3. Bacillus thuringiensis israelensis. közegészségügyi kártevő mentesítésben, a szúnyoglárvák elleni biológiai védekezésre használják.

